

СИСТЕМА РУБРИК І ВИДИ ЗАГОЛОВКІВ У РЕГІОНАЛЬНІЙ ПРЕСІ (НА ПРИКЛАДІ ЗАПОРІЗЬКИХ ГАЗЕТ 40–90-х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ)

У статті досліджуються особливості функціонування рубрик та жанрово-стилістичні ознаки заголовків у регіональних періодичних виданнях 40–90-х років ХХ століття.

Ключові слова: автор, заголовок, зміст, жанрова своєрідність, преса, публіцистика, різновид, рубрика, тема.

У формуванні змістовно-тематичної моделі періодичного видання особливу роль відіграють газетні рубрики, які визначають найважливіші тематичні напрямки його публікацій, полегшують побудову композиційної структури окремого номера і усєї газети [1, 229]. У кожному виданні – своя система рубрик, своє «обличчя», представлене знайомими оригінальними заголовками чи їх комплексами, що характеризуються специфічними жанрово-стилістичними ознаками, своєрідністю змісту і форми.

Вивченню видів заголовків, їх функцій та ролі у створенні іміджу газети, значення побудови системи постійних і тимчасових, специфіки тематичних, жанрових, аудиторних, регіональних і монопольних рубрик певною мірою приділяли увагу українські та російські вчені: Л. Ассурова, А. Гребеніна, Д. Григораш, С. Гуревич, Я. Засурський, Ю. Ковалів, В. Кронін, З. Налбандян, В. Пельт, Р. Савова, О. Сальникова, З. Смелкова, Г. Шуйська, запорізькі науковці І. Герман, Т. Хітрова, журналіст-практик В. Московцева.

Мета статті – відстежити особливості функціонування рубрик та жанрово-стилістичні ознаки заголовків у регіональних періодичних виданнях.

Джерелами обраного дослідження є обласні газети 40–90-х років ХХ століття: «Більшовик Запоріжжя»¹, «Червоне Запоріжжя»², «Запорізька правда»³, «Индустриальное Запорожье»⁴, «Комсомолец Запоріжжя»⁵, «Запорозька Січ»⁶, «МИГ», «Верже».

Рубрика – загальний заголовок, що визначає головну тему публікацій чи вказує на якусь іншу спільну для них ознаку. С. Гуревич виділяє дві великі групи рубрик: тематичні і службові (жанрові, регіональні, аудиторні, монопольні), а за тривалістю функціонування – постійні і тимчасові (залежно від значення події чи явища, інших факторів).

У процесі дослідження встановлено, що найвищим індексом частотності на шпальтах запорізьких газет сорокових – першої половини вісімдесятих років ХХ століття позначені рубрики, назви яких прозоро вказували на ідейну спрямованість публікацій, що відображали радянську дійсність чи розповідали про «будівників комунізму»: «Соціалістичний спосіб життя», «Соцзмагання: проблема», «Суботник», «Моя Батьківщина – СРСР», «Позивні ударних будов», «Адреси комсомольських справ», «Молоде обличчя п'ятирічки», «Політвсєобуч», «Розповіді про комуністів», «Бійці ідеологічного фронту», «Наш спосіб життя», «Товариш секретар», «Партійне життя: честь і обов'язок комуніста», «Клуб комсомольського активіста», «Твої повпреди, комсомол!», «Ленінський залік», «Комітет комсомолу: що хвилює?», «Пам'ятники трудової діяльності», «Теорія і практика», «Єдиний політдень», «Словом і ділом».

Тематичні рубрики часто позначали різні галузі суспільного життя: сільське господарство («Майстри зелених квадратів» (ЧЗ, 1955 р.), «Королева полів кличе» (КЗ, 1959 р.), «Проблеми тваринництва», «Соцзмагання: проблема» (КЗ, 1970 р.), «Почин», «Ідеологічне забезпечення жнив», «Райком і жнива», «Люди і хліб», «Продовольча програма» (ІЗ, 1985 р.)); промисловість («Обрії науки і техніки», «Ручну працю – на плечі машин» (КЗ, 1970-1979 рр.), «На вахті – будівельники»

¹ Далі назву газети «Більшовик Запоріжжя» подаємо БЗ.

² Далі назву газети «Червоне Запоріжжя» подаємо ЧЗ.

³ Далі назву газети «Запорізька правда» подаємо ЗП.

⁴ Далі назву газети «Индустриальное Запорожье» подаємо ІЗ.

⁵ Далі назву газети «Комсомолец Запоріжжя» подаємо КЗ.

⁶ Далі назву газети «Запорозька Січ» подаємо ЗС.

(ІЗ, 1973-1977 рр.), «В бригаді комуністичної праці» (КЗ, 1959 р.), «Новини економіки» (ЗП, 1990 р.), «Новини науки і техніки» (ЗП, ІЗ, 1975-1990 рр.); освіта, виховання підростаючого покоління («Школа життя» (КЗ, 1959 р.), «Шкільне життя» (КЗ, 1961 р.)).

Слід констатувати, що на шпальтах регіональної преси існували постійні рубрики, які сприяли різнобічному вихованню читачів: ідеологічному («Будови комунізму – всенародна справа», «Партійне життя» (ЧЗ, 1952 р.), «Кандидат» (ЧЗ, 1953 р.), «Товариш секретар», «Ленінський залік», «Лекційна пропаганда» (КЗ, 1983 р.), «Два світи – два способи життя», «Прогрес і реакція» (ІЗ, 1975 р.)), патріотичному («По нашій радянській країні» (ЧЗ, 1951 р.), «Наздоженемо Америку» (ЗП, 1957 р.)), правовому («Юридична консультація», «Уроки права» (КЗ, 1983 р.), «Служба сім'ї», «Із зали суду» (ІЗ, 1985 р.)), екологічному («Зелена аптека», «У лабораторії природи», «Екологія і ми», «Поради лікаря», «У світі рослин» (КЗ, 1970 р.)), спортивному («Дозвілля», «Стадіон, час, дозвілля», «Дебют» (КЗ, 1971-1975 рр.)), моральному та естетичному («Життя молоді», «Тверезість – норма життя» (ІЗ, 1985 р.), «3 учнівських творів» (КЗ, 1983 р.), «Про хороших людей», «Новини культури», «Новини служби побуту» (ІЗ, 1983 р.)).

Існувала велика кількість тимчасових рубрик: «Боротьба з бур'янами – боротьба за врожаї» (ЧЗ, 1947 р.), «Кукурудза – важливе джерело збільшення виробництва» (ЗП, 1949 р.), «Передовики переджовтневого змагання», «Тваринництво – галузь артільного господарства» (ЧЗ, 1951 р.), «Комуністичною працею зустрінемо ХХІ з'їзд КППС!» (КЗ, 1958 р.), «Королева полів кличе», «Молоді герої семирічки», «Наші кандидати в депутати» (КЗ, 1959 р.), «Трудовий семестр-80», «П'ятирічці – ударний фініш», «ХХVІ з'їзду КППС – гідну зустріч», «Рапорт радянської молоді-85». Особливого резонансу набули рубрики, присвячені надзвичайно значущим і актуальним на той час подіям: Олімпійським іграм (1980 р.) та фестивалю молоді у Москві (1985 р.): «Ракурс п'яти кілець», «На ХІІ фестивалі», «Фестиваль у Москві – фестиваль скрізь», «Делегати ХІІ Всесвітнього фестивалю».

Щороку у березні на сторінках запорізьких газет з'являлася тимчасова рубрика «Святковий нарис», яка знайомила читачів з жінками-трудівницями області (М. Спекторов «Іншого щастя не треба» // ЗП, 8 березня 1983 р., В. Челишев «Свою доля обрала назавжди», І. Курочкіна «Шліфувальник,

фрезерувальник, та головне – справжній друг Наталія Мась» // КЗ, 8 березня 1983 р.).

Результати дослідження тематико-проблемного комплексу запорізької преси дають підстави констатувати, що серед тематичних рубрик надзвичайно довготривалими, завжди актуальними і популярними були регіональні – ті, що висвітлювали історію рідного краю, Дніпрогесу. Ця тема позначена найвищим індексом частотності в кожний період історичного розвитку країни. У газетних рубриках: «Трудові будні дніпробудівців», «На Дніпробуді», «Дніпрогес і долі» повідомлялися новини обласного масштабу, що водночас мали важливе державне значення («М. Фін «Ключі Дніпрогесу» // ЧЗ, 2 березня 1947 р.; Д. Гуменюк «Первісток Дніпровського каскаду» // ЗП, 11 жовтня 1957 р.; І. Сергеева «Прапор над Дніпрельстаном» // ЗП, 29 жовтня 1967 р.; «Орден Леніна на прапорі Дніпрогесу» // КЗ, 7 жовтня 1982 р.; Д. Шилін «Урок Дніпрогесу: вчора вранці він пройшов в усіх школах Запоріжжя» // ІЗ, 2 жовтня, 1992 р.; Є. Дем'янов «Зима додає Дніпрогесу тріщин. Що буде далі?» // ЗС, 1 квітня 1999 р.; Ю. Гаєв «Аварійний шлюз Дніпрогесу погрожує катастрофою» // «МИГ», 1 січня 1999 р.).

Не менш розповсюдженими в запорізькій пресі 40-90-х років ХХ століття були і службові рубрики, що мали багато різновидів, серед яких найвищим індексом частотності позначені жанрові. Так, наприклад, у газеті «Комсомолец Запоріжжя» існували інформаційні рубрики, що знайомили молодіжну читацьку аудиторію з трудовими успіхами ровесників-співвітчизників («Герої жнивного лану», «Тваринництво – турботу молодих», «Молоде обличчя п'ятирічки», «Справи і турботи молодого вчителя») та міжнародними новинами («У країнах соціалізму», «У світі безправ'я», «Твій ровесник за рубежем», «За китайською стіною», «Бесіди з актуальних проблем», «Бесіди на міжнародні теми»). Постійними жанровими рубриками в молодіжній газеті були: «Репортаж з поля» (О. Михайлюта «Комбайн № 16» // КЗ, 18 липня 1985 р.), «Репортаж з гарячої точки» (Ю. Акімов «А тим часом в машинному залі» // КЗ, 26 лютого 1983 р.).

Жанр звіту на шпальтах обласних газет публікувався під рубриками: «На передньому краї семирічки», «Семирічку – достроково!», «Кожен комсомолец – активний боєць семирічки», «Комсомольське життя», «Черга денна», «Золотий колос», «Герої жнивного лану», «Позивні ударних будов», «Інформсектор КЗ», «Переможців визначено», «Порядок денний:

1. Звіт 2. Вибори», «Трудовий семестр», «П'ятиріччі – ударний фініш», «Рапорт радянської молоді».

Твори аналітичних жанрів представляли рубрики: «Актуальна тема», «Читачі повідомляють», «Читачі пропонують», «З редакційної пошти» (ЧЗ); «На теми дня», «Коментар на події», «Точка зору», «Два погляди на конфлікт», «Критика і бібліографія», «Нові книги», «Наша пошта про пошту», «Лист до редакції», «Листування з читачами», «Листи про сім'ю і школу», «Листи робочих людей», «Зустрілися листи», «Наша пошта», «Відверті листи», «Куток робітькор», «Повторний лист», «Лист ветерана», «З пошти «Запорізького перця», «Слідами неопублікованих листів», (ЗП); «Огляд листів», «Переписка з читачами»*, «Листи комуністів», «Хоча лист і неопублікований», «Листи про наставників», «Листи примушують замислитися», «Резонанс», «Повертаючись до опублікованого», «Читацька трибуна», «Думка читача» (ІЗ); «Погляд», «Під гострим кутом», «Серед книг» «Лист читача», «Друкуємо ваші листи», «Наше листування», «Листи з польової пошти», «Інтерв'ю з листом в руках», «За листом читача», «Лист в редакцію», «Я у газету напишу», «Актуальний лист», «Суперечка», «Лист від людини з досвідом», «П'ятий поверх» (КЗ).

Нариси з розповідями про життя людей, їх місце в суспільстві, друкувалися під постійними рубриками: «Про хороших людей», «Наш спосіб життя», «Люди радянської епохи», «Господарські долі», «Увага! Досвід!», «Вони будують атомну», «Людина серед людей», «Штрихи до портрета», «Якщо не я, то хто ж?» (Л. Ткаченко «Ціна доброго настрою» // КЗ, 7 серпня 1980 р.), «Розповідь про товариша» (І. Величкова «За обов'язком і покликанням» // ІЗ, 9 липня 1983 р.).

Привертають увагу аудиторні рубрики, спрямовані на певну групу читачів газети: «Клуб молоді сім'ї», «Будні аматорів», «Студентські меридіани», «Січневі учительські наради»; дитячі рубрики («В палаці піонерів» (ЗП, 1954 р.), «Дозвілля школярів», «Про справи піонерські», «На станції юних техніків» (КЗ, 1958 р.), «Жменька заміток про наших діток», «Сто дитячих „Чому?“» (ЗП, 1980 р.), «Горніст» (Л. Башинська «Давайте дружити і змагатися», К. Різник «А як у вас?», А. Рогачевська «Загін дружних» // КЗ, 22 лютого 1959 р.), «Виробничі вожаті» (Л. Кусакова

*переклад автора

«Є у нас старші друзі» // КЗ, 17 липня 1980 р.), «Абітурієнт – 80» (А. Векленко «Знайди свого синього птаха» // КЗ, 17 липня 1980 р.), «Трудове літо школярів» (Ю. Артеменко «Сонце, море, виноград і ми» // КЗ, 17 липня 1980 р.).

Слід зазначити, що в запорізькій періодиці існували й монополні рубрики («Козацький сміхопис», «Запорізький перець» з підрубриками: «Сердитий лист», «Листи з перцем», «Фрази», «Експромти «Запорізького Перця», «Маленькі хитрощі Перця», «Незапатентовані фрази», «Філфак Перця», «Діалогічні мініатюри», «У світі діалогів», «Запорізький перець у ЗП», «Лаконики з перцем» (ЗП); «Комсомольське плем'я», «Перші кроки молодих», «Запорізька молодь», «Наш сучасник», «Зачарований Дніпро», «Про складне – цікаво», «Весела брличка», «Крихти», «Фрази великих», «Словничок – жартівничок» (КЗ); «Юшка», «Актуальні фрази», «Наш вернісаж», «Запорізький крокодил» (ІЗ).

У постсоціалістичний період у газетних рубриках запорізької преси «Долі людські», «Село і люди» висвітлювався широкий спектр проблем, пов'язаних з труднощами і успіхами в період реконструкції сільського господарства та життя селян у цей період (В. Білий «Вила попереду комбайна» // ІЗ, 10 липня 1991 р.); під рубрикою «Екологія і ми» порушувалися екологічні проблеми (А. Шахов «Пишу за дорученням ялинок, що засихають» // КЗ, 6 липня 1991 р.; Н. Тоцька «Оранжерея на... даху „Кремній-полімеру“» // ІЗ, 5 липня 1991 р.). Популярними серед читачької аудиторії були новостворені рубрики, що відповідали потребам дня: «Кримінальний сюжет», «Такі ми різні», «Судовий нарис», «На теми моралі» (Е. Рубахін «Солісти» з Донецька // ІЗ, 7 серпня 1991 р., Е. Рубахін «Пограбування у Дубовім гаї» // ІЗ, 7 лютого 1992 р.). Актуально залишалася тема Великої Вітчизняної війни, яку висвітлювали постійні тематичні рубрики: «Відвага», «Ніхто не забутий, ніщо не забуто» (Л. Ярошенко «Реабілітація»; М. Глушенко «Долі круті повороти» // ІЗ, 22 лютого 1992 р.).

Цікавими в цей період були й авторські рубрики: «Пучок стефанівських колючок» («Лелека регулярно приносить йому діточок, а суд – виконавчі листи»; «Людині треба вірити, навіть якщо вона працює в бюро прогнозів» (В. Стефанівський // ЗП, 21 жовтня 1995 р.)), «Перлюкізми» («Нашого гумору за кордоном не розуміють, але з нас сміються»; «Для чого совість тим, у кого її немає?» (О. Перлюк // ЗП, 11 листопада 1995 р.)); «Мое

бачення світу» («За щастя треба боротися, ось політики і б'ють один одному пики»; «Якщо все робити, як треба, – це вже буде не те» (О. Яковченко // ЗП 9 вересня 1995 р.)), «Питання ребром» («Якщо Пегас крилатий, нащо йому копита?»; «Чи не може ріг достатку стати чашею терпіння?») (П. Ребро // КЗ, 4 лютого 1989 р.)).

У результаті дослідження встановлено, що в газетах «Запорізька правда», «Индустриальное Запорожье», «Комсомолец Запоріжжя», досліджуваного періоду використовувалось в середньому від 30 до 50 постійних рубрик.

Заголовки в газеті – не тільки невід'ємний елемент дизайну періодичного видання, а й спосіб привернути увагу читача: допомагають швидше ознайомитися зі змістом публікацій, визначити важливість інформації, зацікавити реципієнта, вплинути на те, чи буде взагалі прочитана публікація під певним заголовком. За словами В. Г. Короленка «заголовок повинен до певної міри попереджати про зміст» [1, с. 227]. Прикладом цього можуть бути назви публікацій на шпальтах запорізьких газет досліджуваного періоду, які свідчать про майстерність журналістів та редакторів при виборі їх видів: Г. Шнайдрок «Людина поля, людина дії» // ЗП, 7 березня 1958 р., З. Донець «Вони будуть майстрами» // ЗП, 12 березня 1958 р., Ю. Гаєв «Пасажирам – приємного польоту» // КЗ, 30 вересня 1983 р., А. Гарська «Електрифікація обернулася тріумфом. І не тільки техніки» // ЗС, 16 березня 1995 р., «На першій районній партійній конференції більшовиків Дніпробуду» // БЗ, 12 жовтня 1946 р.

Часто заголовок вживався з підзаголовком, який уточнював, пояснював, іноді розвивав заголовок, що стояв над ним (Т. Трусевиц «Історія Дніпрогесу» (про нове поповнення музею експонатами з історії Дніпрогесу) // ЗП, 24 травня 1959 р.; В. Челишев «Спіймай золоту хвилю» (Зустрічі... Враження... Нотатки...) // КЗ, 24, липня 1980 р.; В. Песиголовець «Картинки з натури» («Директорша», «Хазяєчка», «Радіо») // ЗП, 4 січня 1990 р.).

Можна було зустріти заголовки, що утворювали заголовковий комплекс, до якого приєднувався лід – (репортаж Ю. Гаєва «Людина і завод» // КЗ, 18 січня 1983 р.) зі своєрідною композицією: епіграфом («Тридцять сім років вони були разом, створюючи один одного: людина – завод, завод – людина»), розділами («Епізод з життя заводу», «Людина», «Завод», «Людина і завод»), епілогом («Вони і зараз разом... Вони і народилися майже в один день...»).

Результати дослідження дають підстави констатувати, що часто однослівний номінативний заголовок над публікаціями запорізьких авторів ніби виконував роль ярлика (І. Кузьміна «Доменщик» // ЧЗ, 17 листопада 1953 р.; В. Лісняк «Молоко» // ЧЗ, 7 листопада 1953 р.; В. Судович «Трудівниця» // ЗП, 28 лютого 1958 р.; Л. Кирилова «Автомобілісти» // ЗП, 23 липня 1961 р.; С. Заруба «Вихователь» // ЗП, 7 листопада 1962 р.; А. Блинов «Віра» // ЗП, 17 січня 1971 р.; М. Гомон «Секретар» // КЗ, 9 січня 1973 р.; В. Юдін «Руки» // ЗП, 12 вересня 1981 р.; А. Ланчик «Моноліт» // ІЗ, 12 липня 1983 р.; Г. Стицина «Порожнеча» // КЗ, 2 липня 1983 р.; І. Дерев'яно «Вітряк» // ЗП, 15 квітня 1984 р.; С. Іванова «Прощання» // ІЗ, 6 лютого 1992 р.).

Високим індексом частотності позначені і двослівні заголовки, що в основному виконували номінативну функцію, але могли нести певну попередню інформацію про текст публікації: Ф. Козловський «Дві долі» // ЗП, 1 січня 1958 р.; Г. Федорова «Слово молоді» // ЧЗ, 17 листопада 1953 р.; А. Путінцев «Сільський кореспондент» // ЗП, 12 лютого 1958 р.; Ю. Дудник «Директор школи» // ЗП, 13 квітня 1952 р.; Л. Абелева «Щаслива доля» // ЧЗ, 4 жовтня 1953 р.; В. Колотовкіна «Світле життя» // ЗП, 20 лютого 1958 р.; А. Олійник «Учитель, друг» // ЗП, 4 березня 1958 р.; С. Страшнікова «Старший кочегар» // ЗП, 14 лютого 1958 р.; К. Попова «Висока посада» // ІЗ, 24 червня 1978 р.; О. Аблецов «Його рідня» // КЗ, 5 квітня 1983 р.; В. Дорошенко «Господарське око» // КЗ, 22 січня 1983 р. Інколи зустрічалися обставинні заголовки: Л. Михайленко «У Новій Каховці» // ЧЗ, 26 квітня 1952 р.; О. Пугін «Немов на передовій» // КЗ, 7 листопада 1983 р.

Часто вже сам заголовок мав високий прагматичний потенціал, розкриваючи тематико-проблемний комплекс дискурсу, що слідував під ним (А. Антонєць «На чолі змагання молодих металургів» // ЗП, 22 січня 1954 р.; М. Баша «Сількор – шановна людина» // ЗП, 16 січня 1958 р.; М. Клименко «Захоплені радіотехнікою» // ЗП, 6 травня 1967 р.; В. Дніпров «Коротке знайомство з чоловічим монастирем» // «МИГ», 6 січня 1995 р.; В. Похвальський «Сьогодні – 10-річчя Чорнобильської трагедії, шановні земляки!» // ЗП, 26 квітня 1996 р.).

Шпальти запорізьких газет 40–90-х років минулого століття рясніли заголовками, що за будовою належали до словосполучень (О. Лівінський «На низовій перемичці» // ЧЗ, 11 листопада 1949 р.; М. Ланжев «На честь

ювілею» // ЗП, 10 жовтня 1978 р.; К. Володинський, М. Гордій «Натхненний подвиг» // ЗП, 25 березня 1960 р.; М. Сушко «Комуністи доменного» // ЗП, 2 вересня 1961 р.; М. Борисенко «На шляху до рекорду» // ЗП, 10 жовтня 1962 р.; С. Привалов «Розвідники нових шляхів» // ЧЗ, 1 липня 1951 р.; І. Дерев'яно «Квіти для дружини» // ЗП, 12 жовтня 1986 р.) або речень (О. Володіна, А. Прокопенко «В будинок прийшов Першотравень» // КЗ, 26 квітня 1961 р.; І. Селезньова «Права дитини умирають разом з батьками» // «МИГ», 13 лютого 1997 р.; В. Сергєєв «В міських головах – прості люди» // «МИГ», 29 травня 1997 р.).

Нерідко можна було зустріти обширний заголовок, що давав вичерпну інформацію про опублікований під ним текст («Ми по чудесних сходах семирічки в світ комунізму зійдем, як один» // КЗ, 8 лютого 1959 р.; Б. Естеркін «Найперше у світі кіноінтерв'ю: першою людиною праці, яка заговорила з екрану, була комсомолка, героїня будівництва Дніпрогесу М. Білик» // ІЗ, 6 листопада 1983 р.).

Функціонування власних назв у газетних заголовках часто актуалізувало відображення соціально значущих фактів, реальних подій, орієнтувало читача на вибір публікацій для ознайомлення («Бесіда М. Хрущова з першим космонавтом Ю. О. Гагаріним» // КЗ, 13 квітня 1961 р.). Як свідчать спостереження, у регіональних друкованих ЗМІ вживалися переважно реальні імена, що робило їх відомими (Б. Васильєв «Знатний клепальний І. В. Трубкин» // ЧЗ, 13 січня 1946 р.; М. Пересунько «Токар-швидкісник Уляна Мельник» // ЧЗ, 21 червня 1952 р.; М. Малиш «Винахідник Костін» // ЧЗ, 30 грудня 1953 р.; О. Нішнєвич «Будівельник Степан Белаш» // ЗП, 14 липня 1961 р.; Л. Борисенко «Надія Мельник – з династії доярок» // ЗП, 11 лютого 1983 р.; Б. Колотовкін «Старший сержант Булітко» // ЗП, 15 листопада 1962 р.; Р. Теплова «Школа Станіслава Петляка» // ЗП, 18 листопада 1979 р.; К. Вербицький «Сини Кондратьєва» // КЗ, 4 лютого 1983 р.; І. Сергєєва «Школа М. Бондаренка – прокатника заводу „Запоріжсталь“») // ЗП, 12 січня 1983 р.).

Заголовки могли мати різні антропоформули: ім'я або ім'я по батькові (В. Басараб «Іванівна» // ЧЗ, 11 листопада 1956 р.; М. Виборнова «Така-то Ніна людина...» // КЗ, 21 травня 1983 р.; І. Науменко «Мати Марія» // ЗП, 25 жовтня 1986 р.), ім'я + ім'я по батькові (Т. Лебедева «Жили-були Христина Остапівна і Неоніла Михеївна» // ІЗ, 3 вересня 1991 р.), власні імена персонажів + топоніми (М. Глуценко «Рядовий Михайло Журба з Таганрогу» // ІЗ, 14 січня 1992 р.).

Цікавою з погляду стилістики є літературна ономастика газетних заголовків досліджуваного періоду (О. Дашевський «Між добрими людьми» // ЗП, 7 травня 1959 р.; І. Дерев'яно «І виріс... свин» // ЗП, 29 січня 1984 р.; А. Копелювич, Б. Шереметьєв «12-літній капітан» // КЗ, 29 березня 1984 р.; С. Шкарупа «Герой нашого часу?» // ЗС, 27 липня 1993 р.; В. Самійленко «Вокзал для двох – комерсанта і невдахи» // «МИГ», 18 березня 1995 р.) та функціонування власних назв у афективно-імперативних заголовках: Б. Мироненко «Панькова помилка» // ЗП, 4 серпня 1984 р.; Ю. Дмитричев «Про Хмару без упередженості» // ІЗ, 3 серпня 1991 р.; А. Чепурна «Фазенда діда Карася» // ІЗ, 15 серпня 1991 р.; Я. Фалько «Миклухо-Маклай – нащадок запорожців» // ІЗ, 11 вересня 1991 р. Показовими для газетних публікацій в запорізьких друкованих ЗМІ були й ономастико-поетичні заголовки (А. Кобинець «Берег лівий, берег правий. Чи надійна переправа?» // ЗП, 23 березня 1999 р.; В. Шак «Чудовий Дніпро... А під час буйної погоди?» // ІЗ, 17 березня 2000 р.; Г. Стороженко «Ще не посадили, а вже завіяли» // ЗП, 26 лютого 1983 р.; М. Попов «На вірність полю присягаю» // ЗП, 30 січня 1983 р.; В. Власов «І не друг, і не ворог – а так...» // ІЗ, 17 січня 1992 р.).

Високим індексом частотності позначена регіонально значуща топоніміка в заголовках (І. Цеков «Запоріжжя – електричне серце України» // ЧЗ, 25 лютого 1945 р.; М. Рудинський «Кам'яна могила» // ЧЗ, 28 жовтня 1953 р.), серед яких знаходимо гідроніми (А. Городокін «Білозерський лиман» // ЧЗ, 22 квітня 1952 р.; Н. Іщенко «Майбутнє річки Молочної» // ЗП, 16 січня 1958 р.), ойконіми (О. Орлов «Вечори в Новоукраїнці» // ЧЗ, 21 вересня 1946 р.; Р. Зінчик, Г. Володимиров «Вечір у Жовтневці» // КЗ, 31 жовтня 1978 р.; М. Дмитренко «Бердянська бувальщина» // ЗП, 8 січня 1981 р.; Е Рубахін «Балабіно сьогодні може спати спокійно» // ІЗ, 15 лютого 1992 р.).

Особливе місце серед газетних заголовків займали образні їх варіації (М. Клименко «Перлина Придніпров'я» // ЗП, 21 грудня 1966 р.; В. Дорошенко «Зелений колір надії» // КЗ, 15 лютого 1983 р.; К. Колосов «Роси на ланах і на долонях» // КЗ, 23 квітня 1983 р.; І. Науменко «Світ з материнських рук» // ЗП, 25 жовтня 1986 р.; А. Кобинець «Шлюз-ветеран справив обнову» // ЗП, 30 квітня 1999 р.), фразеологізми (Г. Контар «В люди» // ЧЗ, 24 липня 1946 р.; М. Сап'яний «Праця звеличує людину» // ЗП, 20 листопада 1962 р.; Р. Некрасов «Руки майстра» // ЗП, 28 листопада

1962 р.; «Серце відаю дітям» // КЗ, 1 грудня 1983 р.; Ю. Дмитричев «Сіємо ворожнечу – пожнемо біду» // ІЗ, 21 серпня 1991 р.) та літературна афористика («Літ до ста рости» // ЗП, 12 травня 1976 р.; «Сміх крізь сльози» // ЗП, 1 січня 1975 р.; «Запалить той, хто сам горіти вміє» // ЗП, 29 липня 1975 р.; «Без вини винні» // ЗП, 9 жовтня 1981 р.; «Життя пожити – не поле перейти» // КЗ, 12 лютого 1983 р.; «Хатка на курячих ніжках» // КЗ, 24 лютого 1983 р.; «Серед степу широкого» // КЗ, 29 березня 1983 р.; «Глуха стіна» // «МИГ» 16 березня 1995 р.).

Слід зазначити, що газетні рубрики та заголовки кожного десятиліття певною мірою відрізнялися ідейно-тематичним спрямуванням, що залежало від суспільно-політичної та економічної ситуації у країні (післявоєнна відбудова, хрущовська відлига, перебудова, створення нової державної формації), хоча всі публікації 40–70-х років об'єднує найголовніший принцип цього періоду – партійність, в основі якого – класовий поділ світу на ворожі класи, внаслідок чого назви рубрик та заголовки мали директивний, догматичний характер («Люди радянської епохи», «Соцзмагання», «У світі безправ'я», «Два світи – два способи життя»). У 80–90-ті роки ХХ століття у регіональній пресі спостерігається новий підхід до системи рубрик і газетних заголовків: в основі їх – загальногуманістичні засади, демократичність, відкритість, прозорість. На шпальтах запорізьких газет у цей період з'являється велика кількість нових рубрик, серед яких право на існування отримали й авторські («Пучок стефанівських колочок», «Перлюкізми», «Моє бачення світу»).

В результаті аналізу запорізької преси 40–90-х років ХХ століття можна зробити висновок, що система рубрик у газеті та стиль заголовків – одна із відмінностей періодичного видання, невід'ємна складова його іміджу, завдяки чому читач міг упізнати свою улюблену газету, не дивлячись навіть на її назву, що впливало на його ідейно-політичне, моральне, естетичне виховання.

Відсутність дослідження цієї теми відкриває перспективи подальшої роботи над вивченням та глибоким аналізом особливостей заголовків газетних публікацій та системи рубрик запорізької преси 40–90-х років ХХ століття.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Газета: Вчера, сегодня, завтра: Учебное пособие для вузов / С. М. Гуревич. – М., 2004.
2. Лазарева Э. Заголовок в газете. – Свердловск, 1989.
3. Мужев В. О функциях заголовков // Ученые записки МГПИИЯ им. Тореза. – М., 1970.
4. Особенности работы в молодежной газете: Учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности «Журналистика» / А. М. Гребенина, З. М. Налбандян, Г. Г. Шуйська. – М.: Высшая школа, 1985.
5. Рабочая книга редактора районной газеты. Опыт. Методики. Рекомендации. / Под редакцией Я. Н. Засурского. М.: Мысль, 1988.
6. Тертичный А. А. Жанры периодической печати: Учебное пособие для студентов вузов. – М.: Аспект-пресс, 2000.

Мария Дяченко

СИСТЕМА РУБРИК И ВИДЫ ЗАГОЛОВКОВ В РЕГИОНАЛЬНОЙ ПРЕССЕ
(НА ПРИМЕРЕ ЗАПОРОЖСКИХ ГАЗЕТ 40–90-х ГОДОВ XX ВЕКА)

В статье исследуются особенности функционирования рубрик и жанрово-стилистические признаки заголовков в региональных периодических изданиях 40–90-х годов XX века.

Ключевые слова: автор, заголовок, содержание, жанровое своеобразие, пресса, публицистика, разновидность, рубрика, тема.

Maria Dyachenko

HEADINGS SYSTEM AND KINDS OF HEADLINES IN THE REGIONAL PRESS
(ON THE MATERIAL OF ZAPOROZHYYE NEWSPAPERS
OF THE 40–90-ies OF THE 20-th CENTURY)

The article deals with the peculiarities of functioning headings, genre and stylistic characteristics of headlines in the regional periodical press of the 40–90-ies of the XX century.

Key words: author, headline, contents, genre originality, press, social and political journalism, varieties, heading, theme.